

Kultur- og
likestillingsdepartementet

www.nfunorge.org
Youngstorget 2B, 0181 Oslo
Postboks 8954, Youngstorget,
0028 Oslo
Telefon: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60
E-post: post@nfunorge.org
www.facebook.com/NFUorge

Oslo, 15.01.2024

Høring – NOU 2023:20 Tegnspråk for livet. Forslag til en helhetlig politikk for norsk tegnspråk

Det vises til høringsnotat fra Kultur- og likestillingsdepartementet som gjelder ovennevnte høring.

Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU) er en menneskerettsorganisasjon, som arbeider for full deltakelse og likeverd, og mot diskriminering. NFU skal ivareta interessen til mennesker med utviklingshemming og deres familier, overfor sentrale, regionale og lokale myndigheter. NFU har ca. 8500 medlemmer.

Betydningen av en styrking av tegnspråkets status.

Et grunnleggende behov for mennesker er en tilgang og tilhørighet til språk. Språket brukes for å skape identitet, og for å utvikle seg som mennesker. FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD) trekker frem at alle mennesker med funksjonsnedsettelse skal ha et selvstendig liv. De skal også settes i stand til å kunne delta fullt ut på alle livets områder. For mennesker med utviklingshemming som er avhengige av, eller i stor grad benytter seg av tegnspråk eller alternative kommunikasjonsformer, er tilgangen på språket vitalt. Tilgangen sikrer at de er i stand til å bedre ytre sine egne meninger, og til å påvirke sin livssituasjon.

For å oppnå idealene om likeverd, likestilling og fri deltakelse, er det viktig at mennesker med utviklingshemming som er tegnspråklige eller bruker alternative kommunikasjonsformer for å forstå eller bli forstått, har tilgang på språket.

NOU-en har en tilnærming som fokuserer mest på døve, hørselshemmede og tegnspråklige barn. Tegnspråk må også være tilgjengelig for mennesker som har blitt døv i voksen alder, søsken av døve, familien og slekten til døve, og barn/barnebarn av tegnspråklige voksne. Det er ikke bare døve som bruker tegnspråk. Det kan også

være personer som er gift med døve, som er foreldre til døve barn eller som jobber med døve – og disse må også ha lett tilgang til tegnspråk. Det er derfor viktig å unngå tiltak hvor tegnspråk bare gis til døve barn når det gjelder opplæring.

Utvalgets mandat

NFU mener at mandatet i utgangspunktet var for snevert. Etter vårt syn burde mandatet også omfattet alternativ og supplerende kommunikasjon og videre- og etterutdanning innenfor spesialpedagogikk.

Mandatet til Tegnspråkutvalget kommenterer at det er «særlig viktig at det offentlige sikrer tilgangen til språket», og presiserer at utvalget skal foreslå tiltak for å øke tilgangen til tegnspråk i «relevante sektorer». Selv om mandatet var å se på offentlige tjenester, mener NFU at det kan bedre å ha en videre mandattolkning. I dag bevilges det oftere midler fra det offentlige til sivilsamfunnet. Sivilsamfunnet tar også et stort ansvar. Det fremgår av FNs konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD) artikkel 4, punkt 3 at staten aktivt skal «trekke inn og rådføre seg» inngående med mennesker med nedsatt funksjonsevne «gjennom de organisasjoner som representerer dem». På samme måte kan staten aktivt bruke de tilbudene og ressursene som sivilsamfunnet har. På dette området er mandatet for snevert, og NFU mener at utvalget med fordel kunne sett hen til og drøftet flere tiltak hvor sivilsamfunnet kan bidra.

Punkt 5.3.8

Slik det også er i det hørende samfunnet, så er det tegnspråklige miljøet en variert gruppe med mye mangfold. Å ta vare på alle, og å forstå de ulike behovene hver og en har, er viktig. Denne NOU-en trekker frem noen av gruppene i tegnspråkmiljøet. NFU ønsker å påpeke at det er skrevet svært lite om døve med andre funksjonsnedsettelse eller tegnspråkbrukere med funksjonsnedsettelse. NOU-ens punkt 5.3.8 forklarer kort om tegnspråklige med funksjonsnedsettelse, drøfter kort hvilke problemer denne gruppen møter og tilbudene som finnes. NOU-en gir uttrykk for at det finnes lite kunnskap om døve eller tegnspråklige barn og voksne med andre funksjonsnedsettelse. Døve med andre funksjonsnedsettelse er ekstra sårbare, spesielt med hensyn til at de allerede er del av en sårbar gruppe (døve og/eller tegnspråklige). Vi mener at avsnitt 5.3.8 er for kort til å gi en god nok oversikt, og NOU-en redegjør ikke for tiltak som kan gjennomføres for å sikre deres menneskerettigheter. De har rett til å leve i et tegnspråklig miljø, og til å bruke tegnspråk med hvem de vil.

Selv om vi mener det ikke er redegjort godt nok er NFU positiv til de fleste av de foreslåtte tiltakene.

Alternativ og supplerende kommunikasjon

Som vi skriver over mener vi at mandatet var for snevert og at Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) burde vært en del av utredningen. ASK er like viktig for mange som det tegnspråk er for andre. Vi ønsker derfor å komme med noen innspill når det gjelder ASK.

For mange mennesker med nedsatt funksjonsevne er ASK deres morsmål eller hovedspråk. Det er viktig at de får oppfylt sin rett til opplæring i og på ASK. ASK-kompetansen i skolene må økes – både ved at flere undervisere må ha kompetanse, og ved at flere undervisere må ha en større kompetanse i bruk og utvikling av ASK som språk. Ved å styrke denne kompetansen, vil mennesker som bruker ASK få mulighet til å tilegne seg kunnskap og uttrykke egne tanker og behov på lik linje med andre. ASK må anerkjennes som et eget språk i språkloven.

Tegnspråk og alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) har flere likhetstrekk. Begge er en forutsetning for å kunne tilegne seg fagkunnskap, formidle egne tanker og for å anvende sin ytringsfrihet. ASK er et språk for de som mangler eller har et svært begrenset tale- eller tegnspråk. Å ha et språk er grunnleggende for å kunne ta imot og forstå informasjon fra omverdenen, på alle livsområder, gjennom hele livet. Dette inkluderer selvfølgelig opplæringssituasjoner på skolen, men favner veldig mye bredere. Å ha et språk er en forutsetning for å kunne benytte seg av ytringsfriheten. ASK benyttes enten som et alternativ eller supplement til tale- eller tegnspråk. For noen, så er ASK morsmålet. ASK må derfor ikke sees på som et hjelpemiddel, eller eventuelt et tiltak for å for eksempel sikre utbytte av opplæring, men som et språk. Et språk som utvikles og avanseres gjennom opplæring, slik at en kan tilegne seg fagkunnskap og settes i stand til å gi uttrykk for egne synspunkt.

Tegnspråk har status som nasjonalt språk i språkloven. ASK har ikke det. Likevel handler både tegnspråk og ASK om muligheten til å kunne kommunisere, og til å tilegne seg og dele informasjon på sitt eget språk. Tegnspråkbrukere bruker hender, ansikt og mimikk som sitt kommunikasjonsmiddel, mens ASK-brukere i tillegg kan ha bilder, talemaskin mm. Som sitt kommunikasjonsmiddel. NFU er av den oppfatning at det ikke er en vesensforskjell mellom disse måtene å kommunisere på. Vi berømmer utvalgets arbeid, og anerkjenner viktigheten NOU-en vil ha for styrkingen av tegnspråket status. Vi ønsker også at dette skal kunne skje for ASK.

Våre medlemmer har fortalt oss om mange utfordringer knyttet til det å få tilstrekkelig bistand til å utvikle et fungerende språk for barn og unge som mangler et funksjonelt talespråk. I tilfeller der barn har behov for språkstøtte eller språkalternativ, så kommer disse ofte sent i gang med både opplæring og bruk av kommunikasjonshjelpemidler. Det mangler kompetanse hos undervisere og pedagoger i å bruke ASK. Det mangler kompetanse og ressurser til å oppdatere kommunikasjonshjelpemidler. I tillegg til dette, er tilfellet ofte at opplæring i å bruke ASK går ut over opplæringstiden i andre fag på skolen.

NFU mener at det må settes i gang tiltak tidlig, slik at mennesker som trenger det, får tilgang til nødvendige kommunikasjonshjelpemidler, og nødvendig opplæring i bruk av dette fra ung alder. Kommunikasjonshjelpemidlet må bli oppdatert løpende med ordforråd tilsvarende aldersgruppens språknivå. Dette må gjelde både faglig og sosialt. De ansatte ved undervisningsstedene må også ha kompetanse til å benytte hjelpemidlene i kommunikasjon med personene det gjelder. Elever som har behov for ASK i sin kommunikasjon, bør ha rett til tilleggstimer for opplæring i ASK. Dette er for å unngå at eleven mister opplæring i andre fag på grunn av opplæring i ASK. Opplæringen må også, på generelt grunnlag, legges til rette på en slik måte at eleven kan delta på lik linje med andre, med sin kommunikasjonsform.

Med vennlig hilsen

Hedvig Ekberg
General sekretær

Julia Johnsen Halsebø
Juridisk rådgiver